

Türkiye’de 1980 Sonrasının Politik İktisadı Bağlamında Asgari Ücret Analizi*

Abdilcelil KOÇ**

Öz: Emegın yeniden üretilmesi, emekçinin ve ailesinin geçimini sağlayan en az ücret düzeyinin belirlenmesi politik iktisadın önemli bir konusunu oluşturur. Bu çalışmada, 1980-2015 döneminde, asgari ücretin gelişimi ile GSYİH’nın gelişimi arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Bu iki değişken arasındaki uzun dönem ilişkinin analizi, endeksleme yöntemi kullanılarak yapılmaktadır. Bu bağlamda; reel asgari ücret ile reel GSYİH değişkenleri, TL ve ABD Doları olarak endekslenmektedir. Neo-liberal dönemdeki Türkiye Ekonomisi üç alt dönem halinde incelenmektedir. Her alt dönemdeki, reel net asgari ücret endeksi ile reel GSYİH endeksi karşılaştırılmaktadır. Son otuz beş yılda, reel asgari ücret dönem başından dönem sonuna 3,5 kat artarken, reel GSYİH 4,3 kat artmıştır. Yıllık ortalama artış, reel asgari ücrette %3,9 olurken, reel GSYİH’da %4,2 olmuştur. Dolayısıyla otuz beş yıllık bu süreçte, ülke ekonomisinin büyümesinden asgari ücretle çalışan emekçiler yeterince pay alamamıştır. Alt dönemler bazında bakıldığında, gerek 1980-89, gerekse 1990-2001 alt döneminde asgari ücret artışları, GSYİH artışlarının altında seyrederken, 2002-15 arasında reel asgari ücret artışları GSYİH artışlarının üstünde olmuştur. 2016 yılının ilk yarısında, son dönemdeki reel artışlara rağmen, hâla bu iki değişken arasındaki açıklık devam etmektedir. Gerekli önlemler alınmadığı takdirde bu açıklık devam edecektir. Açığın kapanması için yaptığımız hesaplamaya göre, 2016 yılı başı itibariyle net asgari ücretin 1415 TL olması gerekirdi.

JEL Sınıflaması: P16, J31

Anahtar Kelimeler: Politik iktisat, Türkiye’de asgari ücret, Türkiye’de reel asgari ücret endeksi.

Minimum Wage Analysis in The Context of Political Economy in Turkey After 1980

Abstract: The reproduction of labor and determination of the minimum wage required to sustain a laborer and his/her family is an important subject in the political economy. In this study, relationship

---

* Geliş Tarihi: 24.02.2016

** Yrd. Doç. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi

between the progress in GDP and minimum wage during the 1980-2015 period is investigated. Analysis of the long term relationship between these two variables is made by using the indexing method. In this context; real minimum wages and real GDP variables are indexed to USD and the Turkish Lira. Turkish economy in financialization process, or the Neoliberal era, is analyzed in three sub-periods. In each sub-period, real GDP index is compared to the index of real net minimum wage. The analyses show that, in the last thirty-five years, the minimum wage increased by a factor of 3,5, while the increase in the real GDP has been 4,3-fold. The average annual increase for the same period was 3,9 % for real minimum wage, and 4,2 % for real GDP. Thus, minimum-wage workers did not receive a fair share of the growth of the national economy for this thirty-five year period. When viewed in terms of sub-periods, the minimum-wage increases were lower than the GDP growth for both the 1980-89 and 1990-2001 sub-periods; but higher for the 2002-15 period. At the beginning of 2016, despite the real increase in this last period, the gap still continues to exist between these two variables. If the necessary precautions are not taken, this gap will persist. To close the gap, our calculation shows and we recommend the net minimum wage as of the beginning of 2016 should have been TL 1415.

JEL Classification: P16, J31

Keywords: Political economy, Minimum wage in Turkey, Real minimum wage index in Turkey.

Giriş

İşçi sınıfının üretimin içinde baş aktör olarak yer aldığı, pazar için üretim yapılan kapitalist ekonomilerde, işçi sınıfının yarattığı toplam katma değerden kendisine ödenen kısım ücreti oluştururken, geri kalan kısım olan artık-değer ise işletmenin ortakları ve diğer girdi sağlayıcılar tarafından paylaşılır. Devlet de vergi olarak artık-değerden pay alır. Emegın yeniden üretilmesi için emekçinin, kendisinin ve ailesinin geçimini sağlayan ücret düzeyinin belirlenmesi politik iktisadın önemli bir konusunu oluşturur. Bir ülkede gerek emek gücünün elde ettiği ücret, gerekse artık-değerin paylaşımı, dönemin başat politik iktisadından bağımsız olarak yapılamaz. Zira ücret düzeyi; bir yandan sosyal sınıfların güçler dengesi tarafından belirlenirken, aynı zamanda sermaye birikim rejiminin genel karakteristiği, ekonominin içinde bulunduğu konjonktür devresi ve de hükümetin siyasal tercihlerini de içeren iktisat politikalarının bir yansımasıdır. Sosyal sınıfların güçler dengesini belirleyen en önemli olgu, işçi sınıfının bir sınıf olarak toplumdaki varlığı, etkisi, sendikal örgütlülük düzeyi, mücadele gücü ve elde ettiği ekonomik, sosyal, politik ve hukuksal kazanımlarıdır.

Bu çalışmanın zaman boyutunu da içeren 1980’li yıllarla birlikte, dünyada “yeni” bir dönemin başladığı konusunda farklı sosyal bilimciler arasında bir uzlaşma olsa da, dönemin adlandırılmasında henüz bir uzlaşma yoktur. Heterodoks sosyal bilimciler bu dönemi “Kapitalizmin küreselleşmesi”¹, “Neo-liberalizm”² ve “Finansallaşma”³ olarak nitelendirmektedirler(Foster, 2008:1; Dumenil ve Levy, 2011: 34-35). Son otuz beş yıla damgasını vuran bu süreçte tüm dünyada çok önemli değişim-dönüşüm ve altüstler yaşanmış ve hâla yaşanmaya devam etmektedir. Daha 1980’lerin başında, ABD ve İngiltere’de Neo-liberal ideoloji bağlamında dönüşüm sağlanırken, aynı zamanda sermayenin işçi sınıfına karşı yaygın ve çok yönlü bir saldırı başlattığı görülür. Emegün örgütleri olan sendikalar işlevsizleştirilmeye ve itibarsızlaştırılmaya başlanmış, grevler ertelenmiş ya da yasaklanmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasındaki “Altın Çağ”⁴ ya da “Refah Devlet” olarak adlandırılan dönemde elde edilen ekonomik-sosyal kazanımlar emekçilerin elinden alınmaya başlanmıştır. Ne yazık ki bu süreç, kısa zamanda diğer merkez kapitalist ülkelere ve çevre ülkelere de yayılmıştır. Türkiye de, 1980’lerin başından itibaren bu sürece eklenen çevre ülkelerin başında gelmektedir. İşte sendikaların nispeten güçsüzleştirildiği, sendika üyeliğine olan ilginin azaldığı, toplu sözleşme (ücret pazarlık) sisteminin sağlıklı işlemediği, aksadığı bu dönemde emek gelirlerinin gerilediği⁵ iktisat yazınında yaygın olarak ifade edilmektedir(Mütevellioğlu ve Işık, 2009:195) .

Neo-liberal dönemde gerek emek gelirlerinin kendi içindeki, gerekse sermaye gelirlerine göre nisbi gelişiminin sınıfsal bir analizi yapılabilmesi için, öncelikle yaratılan toplam katma değer içinde emek ve sermaye gelirlerinin, işçi sayısının ve ücrete ilişkin sağlıklı verilere ihtiyaç vardır. Ancak ne yazık ki ülkemizde sosyal bilim alanında araştırma yapanların en çok zorlandıkları konuların başında, sağlıklı istatistiksel veri bulma sorunu gelmektedir. Özellikle emek gelirleri söz konusu olduğunda bu sıkıntı daha da artmaktadır. Kayıt dışı istihdamın da çok yaygın olması nedeniyle gerek asgari ücretle çalışan sayısı, gerekse asgari ücretin altında ve üstünde kaç işçinin çalıştığı, toplam ne kadarlık gelir elde ettiklerinin tespit edilmesi

---

¹Ayrıntılı okumalar için bakınız: (Amin, 1997); (Hirst ve Thompson, 2007); (Freeman, 2007); (Harvey ,2008); (Savran, 2008).

²Ayrıntılı okumalar için bakınız: (Kotz, 2008); (Dumenil ve Levy, 2008: 27) (Dumenil ve Levy, 2011); (Kozanoğlu, 2008).

³Dünyada Finansallaşma Sürecine ilişkin bir literatür taraması için bakınız. (Koç 2013a).

⁴“Kapitalizmin Altın Çağı” terimi ilk kez Marglin (1991) tarafından kullanılmış olup, İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle Bretton Woods Sistemi’nin yıkıldığı 1973 yılına kadar süren bir dönemi kapsamaktadır. Kapitalist ülkelerde yüksek büyüme hızının yaşandığı, sabit sermaye yatırımlarının, sanayi üretiminin ve istihdamın arttığı, dünya ticaretinin büyüdüğü, sosyal devlet harcamalarının ve refah artışının tarihte görülmedik bir şekilde yükseldiği bu dönemi ifade etmektedir (Koç, 2013b:20).

⁵Türkiye’de Sendika Üyeliğinin Kamu ve Özel Sektördeki Ücretler Üzerindeki Etkileri için bakınız(Duman ve Duman, 2016).

oldukça güçleşmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalarda yeterli olmasa da, Türkiye İstatistik Kurumu’nun 1987 yılından beri yayınlanan “Gelir Yöntemiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla” veri setinde; emek gücünün elde ettiği gelir (“İşgücü ödemeleri”) ve sermaye gelirlerinin de (“İşletme artığı”) içinde yer aldığı veriler kullanılmaktaydı. Ancak bu veri setinin 2006 yılından beri yayınlanmaması bu alandaki çalışmalar açısından bir handikap oluşturmaktadır.

Bu alanda 1982 yılından beri düzenli yayınlanan tek kaynak İstanbul Sanayi Odası’nın(İSO) “Türkiye’nin Birinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu” araştırmasıdır. Bu veri setine 1997 yılından sonra “Türkiye’nin İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu” araştırması da eklenmiştir. İSO’nun yaptığı araştırma kapsamındaki Türkiye’nin 1000 Büyük Sanayi Kuruluşu, 2010 yılı itibariyle GSYİH’nın yaklaşık %10’unu, Türkiye’deki sanayi katma değerinin ise %30’unu oluşturmaktadır. 1982-2012 yılları arasında 1000 Firmada çalışanların elde ettiği emek gelirleri ile sermayenin elde ettiği gelirler (kâr, kira, faiz ve diğer finansal gelirler) karşılaştırıldığında sermayenin lehine ciddi bir fark olduğu görülmektedir(Koç, 2013b:118-123).

Ancak yukarıda bahsedilen her iki veri setinde de asgari ücret geliri elde eden işçi sayısına ilişkin veri bulunmamaktadır. Dolayısıyla genel olarak ücret gelirlerinin, özel olarak ta asgari ücretle çalışanların milli gelir içindeki payını yıllara göre tespit etmek oldukça sıkıntılıdır.

Bu çalışmada işte bu istatistiksel veri sıkıntısı da göz önünde bulundurularak, emek gelirlerinin GSYİH içindeki payının gelişimini analiz eden bir fonksiyonel gelir dağılımı çalışması yerine, emek gücünün elde ettiği en düşük yasal ücreti temsil eden asgari ücret ile ülke ekonomisinin bütün olarak gelişimini gösteren Gayri Safi Yurtiçi Hasıla(GSYİH) serisi arasındaki ilişki incelenmektedir. Zira, çalışmanın dayanak noktasını oluşturan Neo-liberal dönemde güvencesiz çalışmanın giderek yaygınlaşması, asgari ücretle çalışanların toplam çalışanlar içindeki nisbi ağırlığının artması, asgari ücretin yıllara göre gelişiminin analiz edilmesini önemli hale getirmektedir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın motivasyonunu, geçtiğimiz yıl içinde yapılan asgari ücret konusundaki güncel tartışmalar oluşturdu. Zira asgari ücret tartışmaları, 2015 yılının genel seçim sürecinde en önemli tartışma konularının başında gelmekteydi. Asgari ücretin yetersizliği konusunda başta işçi sendikaları olmak üzere, sivil toplum örgütleri ve muhalefet partileri tarafından hükümete ciddi eleştiriler yapıldı. Ciddi bir artış yapılmasının gerekliliği konusunda toplumsal bir beklenti oluşmuştu. Dolayısıyla bu çalışmada; Neo-liberal dönemde sermayenin işçi sınıfına karşı başlattığı çok yönlü saldırının en önemli ayağını oluşturan ücret gelirlerindeki gerilemenin, ülkemizdeki 1980-2015 arasında asgari ücret uygulamaları bağlamında analiz edilmesi amaçlandı.

Yöntem ve Sınırları

Neo-liberal dönemde asgari ücret; Türkiye Ekonomisi'ndeki önemli dönüm noktaları baz alınarak üç alt dönem halinde incelenmektedir. İşçi sendikaları, TÜİK ve diğer bazı kurumlar tarafından aylık bazda hesaplanmakta olan “yoksulluk sınırı” ve “açlık sınırı” gibi değerlerle asgari ücret karşılaştırması ayrı bir çalışmanın konusunu oluşturduğundan, bu tartışmalarından bağımsız olarak, bu çalışmanın odak noktası, uzun dönemde reel asgari ücretteki artışların ülkenin büyüme yörüngesini ifade eden reel GSYİH ile uyumlu hareket edip etmediğidir. Ayrıca reel asgari ücret endeksinin, reel GSYİH endeksi düzeyine gelebilmesi için 2016 yılında olması gereken asgari ücret düzeyi de bu çalışmada hesaplanmıştır.

Asgari ücret 1975 yılından sonra tüm illeri kapsayacak şekilde merkezi olarak belirlenmeye başlanmış, ancak yıllık olarak düzenli bir şekilde belirlenmediğinden, bu çalışmada ortalama yıllık verilere dönüştürme işlemi yapılmıştır. Bu bağlamda öncelikle (BUMKO, 2016)'dan elde edilen verilerdeki ilgili yıla ait net asgari ücretin aylık ortalama değeri hesaplanmış, daha sonra ağırlıklı ortalama yöntemiyle Yıllık Ortalama Net Asgari Ücret(Cari) serisi oluşturulmuştur (Tablo1).

Yıllık Ortalama Net Asgari Ücret serisi, 1998 bazlı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla(GSYİH) Deflatörüne(TÜİK, 2016) bölünerek, Reel Net Asgari Ücret serisi elde edilmiş olup, Reel Net Asgari Ücret serisi ise 1980 yılı 100 olacak şekilde endekse dönüştürülmüştür (Tablo1).

Reel GSYİH Endeksi ise; Türkiye İstatistik Kurumu'nun 1998 alıcı fiyatlarıyla Reel GSYİH değerleri 1980 yılı 100 olacak şekilde hesaplanmıştır(Tablo1).

Gerek GSYİH, gerekse net asgari ücretin ABD Doları cinsinden hesaplanmasında (TCMB, 2016)'nın veri setindeki yıllık ortalama döviz kuru esas alınmış olup, her iki seri 1980 yılı 100 olacak şekilde endekse dönüştürülmüştür.

2016 yılı için bazı varsayımlar altında olması gereken brüt ve net asgari ücretin hesaplanması şu şekilde yapılmıştır:

Burada ele alınan temel varsayım reel asgari ücret ile reel GSYİH endeksinin en azından paralel ya da uyumlu hareket etmesidir. 2016 yılına ilişkin büyüme hızı %4, enflasyon oranı %10 varsayılarak hesaplama yapılmıştır.

Tablo 1: Reel Net Asgari Ücret ve Reel GSYİH Endeksleri

Yıllar	Yıllık Ortalama Net Asgari Ücret ⁶ (Cari TL)	Reel Net Asgari Ücret ⁷	Reel Net Asgari Ücret Endeksi (1980=100)	Reel GSYİH ⁸ Endeksi (1980=100)
1975	0,000849	34,073273	179,8	89,0
1976	0,001036	36,112147	190,6	98,3
1977	0,001222	34,441055	181,8	101,6
1978	0,002102	40,391955	213,2	103,2
1979	0,002873	31,420917	165,8	102,5
1980	0,003259	18,946903	100,0	100,0
1981	0,006005	24,234390	127,9	104,9
1982	0,007405	23,306004	123,0	108,6
1983	0,010958	27,315744	144,2	114,0
1984	0,015055	25,317035	133,6	121,6
1985	0,019316	21,222279	112,0	126,8
1986	0,028038	22,649881	119,5	135,7
1987	0,038567	23,317591	123,1	148,6
1988	0,066236	23,647201	124,8	151,7
1989	0,107241	21,819302	115,2	152,1
1990	0,194591	25,016821	132,0	166,2
1991	0,364978	29,540534	155,9	167,7
1992	0,676881	33,462666	176,6	177,7
1993	1,189770	35,058686	185,0	192,0
1994	2,061600	29,424734	155,3	181,6
1995	3,727683	28,421163	150,0	194,6
1996	7,966467	34,153139	180,3	208,3
1997	16,222516	38,310439	202,2	223,9
1998	28,473719	28,473718	150,3	230,9
1999	63,088515	40,919005	216,0	223,1

⁶ (BUMKO, 2016)'dan elde edilen verilerden ağırlıklı ortalama yöntemiyle yıllık verilere dönüştürülmüştür.

⁷ Reelleştirme işleminde GSYİH Deflatörü esas alınmıştır.

⁸ 1998 Alıcı Fiyatlarıyla Reel GSYİH.

2000	83,736900	36,395485	192,1	238,2
2001	111,039503	31,574838	166,6	224,6
2002	104,846715	21,694678	114,5	238,5
2003	225,999000	37,935552	200,2	251,0
2004	310,656488	46,393217	244,9	274,5
2005	365,305000	50,945275	268,9	297,6
2006	380,460000	48,530470	256,1	318,1
2007	411,085000	49,365895	260,5	333,0
2008	492,405000	52,798486	278,7	335,2
2009	536,805000	54,665149	288,5	319,0
2010	587,845000	56,647600	299,0	348,2
2011	644,450000	57,196267	301,9	378,7
2012	720,460000	59,813815	315,7	386,8
2013	788,345000	61,645784	325,4	403,0
2014	868,515000	62,691060	330,9	415,2
2015	974,805000	65,511730	345,8	431,7

1980-1989 Döneminin Politik İktisadı⁹

Bu dönem, Türkiye Ekonomisi'nin Neo-liberal kapitalistleşme sürecinde gerekli alt yapının hazırlandığı, ekonomik yapının dönüşümünü içeren piyasa mekanizmasının yerleştirildiği 24 Ocak 1980 kararlarıyla başlayıp, Neo-liberal sistemin kurumsal yapılanmasını "kalıcı" hale getiren 12 Eylül 1980 askeri darbesi ve darbe anayasasının kurumları ile devam eder. Daha dönemin başında sermayenin emeğe ve emek örgütlerine karşı muazzam bir saldırı başlattığı görülür. Tüm emek örgütlerinin kapatılması, işçi önderlerinin ve sendika yöneticilerinin tutuklanmaları, grevlerin yasaklanması, toplu sözleşmelerin özgür bir atmosferde yapılamaması ücret gelirlerinin nisbi olarak gerilemesini sağlamıştır.¹⁰ Bu dönemde izlenen iktisat politikasının ana dayanağı olan ve uzak doğu ülkelerinde yaygın olarak uygulanan, ucuz işgücüne dayalı, ihracata yönelik birikim ve büyüme modeli stratejisi, 90'lı yıllara kadar emek gücünün elde ettiği ücret gelirlerinin aleyhine olmuştur (Berksoy, 1995), (Kazgan, 1988), (Kepenek, Yentürk, 2000).

⁹Bu döneme ait daha ayrıntılı bilgi için; Boratav(2015), Ekzen(2009), Yeldan(2013), Kırmızıaltın(2012), Koç(2015a) ve Koç(2015b).

¹⁰Şafak, (2006).

1980-1989 Dönemine Ait Bulgular

Grafik 1'de Reel Asgari Ücret Endeksi ile Reel GSYİH Endeksi karşılaştırılmaktadır. 1975-80 arasında Reel Asgari Ücret Endeksi, Reel GSYİH Endeksinden daha fazladır. 1978'den sonra Reel Asgari Ücretteki azalma başlamış olup, 1980'de en alt düzeyine düşmüştür. 1985-89 arasında reel asgari ücret yeniden düşmüştür. 1980-89 döneminde Reel GSYİH %52,1 artarken, Reel Asgari Ücret artışı sadece %15,2 düzeyinde kalmıştır(Tablo 3).

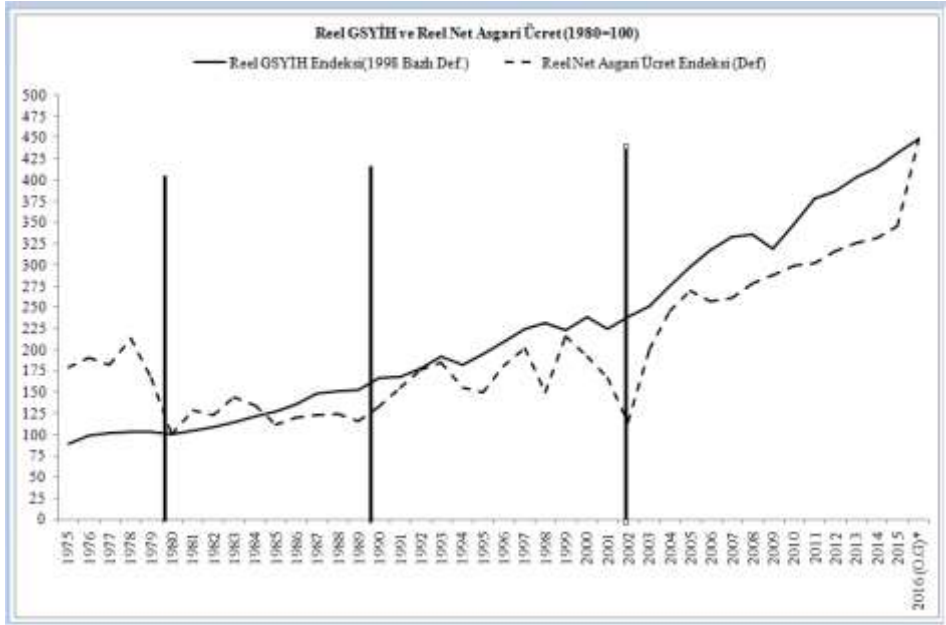
Tablo 2'de yıllık büyüme hızı ile reel asgari ücretin yıllık artış hızı verilmiştir. Görüldüğü gibi 1980-89 arasındaki on yılın yarısında, bir önceki yıla göre reel asgari ücret azalmıştır. Özellikle 1979 ve 1980 yılında reel asgari ücrette çok ciddi düşüş yaşanmıştır. Bu on yıllık dönemde reel asgari ücretin yıllık ortalama değişimi %- 1,9 olurken, yıllık ortalama büyüme hızı ise %4,1 olmuştur(Tablo 3). Bu dönem içinde sadece 1980 yılında büyüme hızı negatif değer almıştır(Tablo 2).

Ar(2007:303)'ın, Özmucur(1996), Boratav(2015) ve Yeldan(2003)'dan yararlanarak hazırladığı veriye göre de 1980-88 arasında GSMH içinde maaş ve ücretten oluşan emek gelirlerinin payı %26,6'dan %23,3'e düşerken, kâr, rant ve faizden oluşan sermaye gelirlerinin payı %49,4'ten %56,3' yükselmiştir. Bu bulgular, bizim çalışmamızla da paralellik taşımaktadır.

Grafik 2'de ise, GSYİH ve asgari ücret serileri ABD Doları cinsinden gösterilmiştir. 1980-89 arasında ABD Doları cinsinden asgari ücret, 1975-80 arasındaki değerine göre daha düşük bir seviyeye gerilemiş olup, 1980-89 arasında her iki seri de birbirleriyle uyumlu hareket etmiştir. Dönem başı ile dönem sonu arasında ABD Doları olarak GSYİH %63,2; asgari ücret ise %23,6 artmıştır. Yıllık ortalama artış ise bu serilerde sırasıyla %2,3 ve %- 2,7 olarak gerçekleşmiştir(Tablo 4).

Reel asgari ücretin nisbi olarak gerilmesinde; dönem içinde enflasyondaki hızlı artışın ve yukarıda açıklanan 12 Eylül sonrasındaki anti-demokratik ortamda emeğe ve emek örgütlerine yapılan saldırıların, 24 Ocak Kararları sonrasındaki ucuz işgücü gerektiren ihracata yönelik iktisat politikalarının etkili olduğu düşünülmektedir.

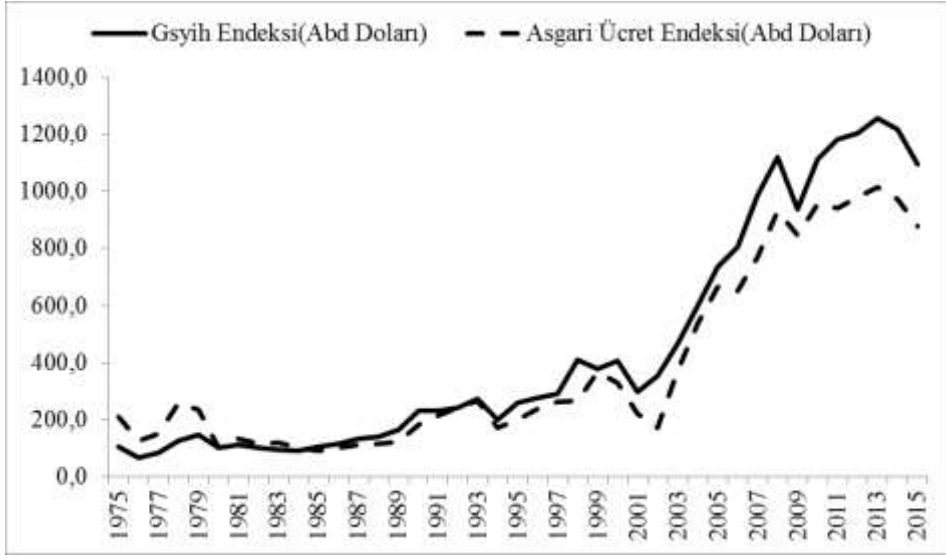

Grafik1: Türkiye'de Reel GSYİH ve Reel Net Asgari Ücret

(*) : 2016(O.G): 2016 yılının başında olması gereken net asgari ücret.

Tablo 2: 1980-1989 Dönemi Reel Asgari Ücret ve GSYİH Büyüme Hızı(%)

	Reel Net Asgari Ücret %Değişim (GSYİH Def. Bazlı)	Büyüme Hızı(1998 Bazlı %)
1980	-39,7	-2,4
1981	27,9	4,9
1982	-3,8	3,6
1983	17,2	5,0
1984	-7,3	6,7
1985	-16,2	4,2
1986	6,7	7,0
1987	2,9	9,5
1988	1,4	2,1
1989	-7,7	0,3

Grafik 2: Türkiye'de GSYİH Endeksi ve Asgari Ücret Endeksi (ABD Doları) (1980=100)

1990-2001 Döneminin Politik İktisadı¹¹

1989 yılı, Türkiye Ekonomisi'nin finansallaşan küresel kapitalizmle tam olarak eklemlenme sürecinde önemli bir aşamayı temsil eder. Zira 1989 yılında hükümet, 32 Sayılı Kararla, sermaye hareketlerinin ülkeye giriş-çıkışlarındaki her türlü engelleri kaldırarak tam bir serbestleşmeye gitmiş, ülke içinde gerek yabancıların, gerekse yerleşiklerin her türlü dövizle işlem yapmaları serbest hale getirilmiştir. Dolayısıyla önce malların serbest dolaşımıyla (ithalat-ihracat) başlayan liberalleşme adımları, daha sonra doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını teşvik uygulamalarıyla devam etmiştir.

¹¹Bu döneme ait daha ayrıntılı bilgi için; Boratav(2015), Yeldan(2013), Ekzen(2009), Kırmızıaltın(2012), Koç(2015a), Koç(2015b).

Tablo 3: Dönemlere Göre GSYİH ve Asgari Ücret Artışları

Dönemler	TL			
	Dönem Başından Sonuna Reel GSYİH Artışı (%)	Dönem Başından Sonuna Reel Asgari Ücret Artışı (%)	Yıllık Ortalama Reel GSYİH Artış Hızı (%)	Yıllık Ortalama Reel Asgari Ücret Artış Hızı (%)
1980-1989	52,1	15,2	4,1	-1,9
1990-2001	35,2	26,2	3,4	4,8
2002-2015	81,0	202,0	4,8	7,3
1980-2015	331,7	231,3	4,2	3,9

Tablo 4: Dönemlere Göre GSYİH ve Asgari Ücret Artışları(ABD Doları)

Dönemler	ABD Doları			
	Dönem Başından Sonuna GSYİH Artışı (%)	Dönem Başından Sonuna Asgari Ücret Artışı (%)	Yıllık Ortalama GSYİH Artış Hızı(%)	Yıllık Ortalama Asgari Ücret Artış Hızı (%)
1980-1989	63.2	23.6	2.3	-2.7
1990-2001	29.5	21.0	7.4	7.9
2002-2015	209.5	416.3	10.6	14.0
1980-2015	996.5	778.2	7.2	7.3

1989'dan sonra sıcak para hareketlerinin serbestleştirilmesi ile para ve sermaye piyasalarının canlandırılması, spekulatif amaçlı paradan para kazanmayı amaçlayan, faiz, döviz kuru arbitrajları, tahvil-bono ve hisse senetleri yoluyla devasa yatırım fonlarının operasyonlarına açık hale gelmiştir. Bu süreçle birlikte bağımsız para ve kur politikaları uygulamak fiili olarak olanaksız hale gelmiştir. Ülke ekonomisinin yapısal sorunları yanında kırılganlığının da artmış olması, ekonomiyi giderek bulaşıcı bir nitelik kazanmış olan finansal krizlere de açık hale getirmiştir.

Bu dönemde Kürt Sorunu nedeniyle askeri harcamaların artmış olması, gerek kamu bankaları ve KİT'lerin görev zararları, gerekse sosyal güvenlik sisteminin açıkları ile birleşince ciddi bütçe açıklarının oluşmasına neden olmuştur. Bütçe açıkları giderek iç borçlanmanın ve TL faizlerinin artmasına neden olmuştur.

Serbestleşen sermaye hareketleri ve finans piyasalarının yavaş yavaş palazlanmaya başlaması ile uluslararası finans kapitale yeni kazanç alanları açılmıştır. Ülkeye döviz girişlerinin artmasıyla birlikte TL'de aşırı değerlenme süreci başlamış, ithal mallarının fiyatlarının cazip hale gelmesi, ithalattaki artış hızının ihracat artışından daha fazla olması sonucu ülkeyi giderek artan bir cari açık sorunsalıyla karşı karşıya getirmiştir. Dolayısıyla 1990-2001 dönemi Türkiye Ekonomisi'ne bütünsel olarak bakıldığında;

- Bütçe açıklarının yanında cari açığın da görüldüğü “İkiz açık” sarmalı içine girmiştir.
- Gerek ikiz açık nedeniyle oluşan borçlanma ihtiyacı, gerekse politik ve ekonomik istikrarsızlığın yol açtığı kırılma, reel faizlerin yüksek seyrettiği bir yapı oluşturmuştur. Reel faizlerin yüksekliği, başta sanayi yatırımları olmak üzere, üretimi ve reel sektörü olumsuz etkilemiş, ülkede spekulatif kazançların ön planda olduğu, sermaye birikiminin ana kaynağının finans piyasalarına yöneldiği, iktisat yazınına “Finansallaşma” olarak giren bir sürecin içine sürüklenmiştir.
- Özellikle 1994 krizi sonrasında hükümet tarafından, mevduata %100 devlet güvencesi getirilmesi, kamu açıklarının risksiz ve yüksek reel faizlerle finans kapital tarafından finanse edilmesi, vergiden muaf spekulatif finansal kazançlar, bankacılık sektöründe oluşan yüksek kârlılıktan yararlanmak isteyen büyük sermaye grupları banka sahibi olma yarışına girmişlerdir.
- Bu dönemde yaşanan 1994, 1999 ve 2001 krizleri; ekonomide küçülmeye, işsizlikte ve yoksullaşmada artışa, iflaslar yoluyla sermayenin değersizleşerek el değiştirmesine yol açmıştır. Bu krizler, devletin iç ve dış borçlarının artmasına, sınıfsal eşitsizliklerin giderek artmasına ve gelir dağılımının alt gelir gruplarının aleyhine daha da bozulmasına neden olmuştur.

1990-2001 Dönemine Ait Bulgular:

1990-2001 dönemi reel asgari ücretin gelişimi incelendiğinde, 1989 sonrasında sendikal örgütlenmede bir artış ve işçi sınıfının hak alma mücadelesinde ciddi bir hareketlenme olduğu görülür. “Bahar Eylemleri” olarak adlandırılan bu sendikal mücadeleler ücret gelirlerinde dikkat çeken bir artışa neden olmuştur(Koç, 2015a S:139). Bu yıllarda ücret gelirlerindeki artışa paralel olarak, asgari ücrette de reel artışlar sağlanmıştır.

1989-1993 arasındaki bu beş yıllık süreçte, reel asgari ücret endeksi %60,6 artarken, reel GSYİH endeksi ise sadece %26,1 artmıştır. Asgari ücretteki bu reel artışlar yerini, ne yazık ki 5 Nisan 1994 Kararlarıyla kemer sıkma programının uygulanması ve enflasyonda görülen %120 civarındaki artışlar sonucunda reel kayıplara bırakmıştır. 1995 yılında reel asgari ücret endeksi 1993 yılına göre %18,9 düşmüştür. Bu dönemde asgari ücretteki en büyük reel kayıp 2001 krizinde gerçekleşmiştir. 1999-2002 arasındaki kayıp %88,6'ya ulaşmıştır (Tablo 1).

Tablo 5'te dönem içindeki gerek reel asgari ücret endeksinin, gerekse reel GSYİH'nın yıllık artış hızı verilmiştir. Reel asgari ücret endeksi 1994, 1995, 1998, 2000 ve 2001 yıllarında düşüş yaşarken, GSYİH büyüme hızı ise 1994, 1999 ve 2001 kriz yıllarında negatif değerler almıştır (Tablo 5).

Dönemin geneline bakıldığında; dönem başı ile dönem sonu arasında reel GSYİH %35,2 artarken, reel asgari ücretteki artış ancak %26,2 düzeyinde kalmıştır. ABD Doları cinsinden serilerin gelişimine bakıldığında, bu dönem zarfında GSYİH %29,5 artarken, asgari ücret %21 artmıştır. Gerek TL bazında, gerekse ABD Doları bazında asgari ücret artışları, GSYİH artışlarının gerisinde seyretmiştir (Tablo 3).

Tablo 5: 1990-2001 Dönemi Reel Asgari Ücret ve GSYİH Büyüme Hızı(%)

	Reel Net Asgari Ücret % Değişim (GSYİH Def. Bazlı)	Büyüme Hızı (1998 Bazlı %)
1990	14,7	9,3
1991	18,1	0,9
1992	13,3	6,0
1993	4,8	8,0
1994	-16,1	-5,5
1995	-3,4	7,2
1996	20,2	7,0
1997	12,2	7,5
1998	-25,7	3,1
1999	43,7	-3,4
2000	-11,1	6,8
2001	-13,2	-5,7

2002-2015 Döneminin Politik İktisadî¹²

2001 yılında İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan en büyük ekonomik krizin akut dönemi tamamlandıktan hemen sonra, 57. Koalisyon Hükümeti’nin bakanı Kemal Derviş tarafından hazırlanan ‘Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’nın gerektirdiği acı reçete çoğunlukla uygulanmış, özellikle bankacılıkla ilgili önemli düzenlemeler yasalaşmış, bankacılık sektörünün rehabilitasyonu için gerekli yurtdışı finansman sağlanmıştır. Kamu maliyesini disiplin altına alan çok sıkı düzenlemeler yapılmıştır. Bu programın meyveleri henüz olgunlaşmakta iken, koalisyon partileri arasında çıkan anlaşmazlık sonucu 3 Kasım 2002 tarihinde erken seçime gidilmiş, henüz 15 aylık Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) tek başına iktidara gelmiştir. Dolayısıyla bu dönemin en önemli özelliği, ülkenin on üç yıllık tek parti (AKP) iktidarı tarafından yönetiliyor olmasıdır.

1980’li yıllardan sonra uluslararası finans kapitalin yatırım yapabilmesi için her türlü serbestleşmeler yapılmış olmasına rağmen, 1990’lı yıllar boyunca siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar nedeniyle Türkiye Ekonomisi uluslararası yabancı sermayenin büyük oranda güven duyarak yatırım yaptığı bir ülke olmadı. AKP iktidarı parlamentoda tek parti olarak çoğunluğu sağlayarak, hızlı bir şekilde ABD ve Avrupa Birliği gibi küresel güçlerle uyumlu bir ilişki kurmuştur. AKP iktidarının ‘Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’ ile mimarisi oluşturulan uluslararası finans sistemi ile tam entegrasyon sağlanmasını içeren IMF Programlarının sürdürülmesi yönünde güvence vermesi, AB’ye tam üyelik yolunda reform yapma iradesini göstermesi sonucunda tam üyelik müzakerelerinin başlatılmış olması gibi bazı nedenlerle ülke ekonomisinin kredi derecelendirme notunun yükselmesine, uluslararası sermayenin güven duymasına, dolayısıyla yabancı sermaye yatırımlarının artmasına neden olmuştur.

Bu bağlamda ülkemizde özelleştirme uygulamaları, 1980’lerden sonra küresel finans kapitale yeni kâr alanlarının açılması yoluyla, ülkeye yabancı sermaye çekmek için önemli bir araç olmuştur. 1986-2016 yılları arasında toplam 66,9 milyar ABD Doları özelleştirme gelirleri elde edilmiştir¹³. Bu gelirlerin %87,7’sini oluşturan yaklaşık 58,7 milyar ABD Doları 2004-2016 arasında AKP hükümetleri döneminde gerçekleştirilirken, sadece %12,3’ünü oluşturan yaklaşık 8,2 milyar ABD Doları önceki hükümetler döneminde gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde TELEKOM, TÜPRAŞ ve PETKİM gibi en büyük kamu işletmeleri yerli ve yabancı ortaklıklara satılmış, elde edilen gelirler bütçe açıklarının kapatılmasında önemli bir rol oynamıştır.

Bu dönemin, dış konjonktür açısından diğer dönemlerden ayrılan en önemli özelliği Türkiye gibi döviz açığı olan ülkeler için nispeten avantajlı bir dönemi ifade etmesidir. Zira 2002 sonrasında uluslararası piyasalarda öncelikle ABD Merkez

¹² Bu döneme ait daha ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için; Boratav(2015), Yeldan(2013), Koç(2015a), Koç(2015b), Subaşıat (2013a, 2013b, 2013 c)

¹³ÖİB(2016).

Bankası (FED) tarafından sağlanmış olan likidite bolluğu sayesinde hem doğrudan yatırımlar (özellemeler ve banka satın almalar yoluyla), hem de sermaye piyasalarına sıcak para girişleri artmıştır. Likidite bolluğu diğer yandan dış borçlanma maliyetlerini de azaltmıştır. 2002 sonrası dönemde izlenen büyüme modelinin en önemli ayağını; kamunun büyük ölçekli inşaat projeleri sayesinde yapılan yatırım harcamaları oluştururken, diğer ayağını ise özel sektörün (bankalar aracılığıyla) dışarıdan borçlanma yoluyla sağladığı yatırım kredileri ve hane halkının konut, otomobil, eğitim ve diğer tüketim harcamalarını karşılamak amacıyla kullandığı tüketici kredileri oluşturmuştur.

2003 yılından küresel krizin etkisinin görüldüğü 2009¹⁴ yılına kadar büyüme hızında önemli artışlar yaşanmış olmasına rağmen, özellikle 2011 yılından sonra büyüme hızı giderek düşmektedir. Bu dönemde sağlanan büyümenin kaynağını ithalat ve iç tüketim nedeniyle yapılan borçlanmalar oluşturmuştur. Dolayısıyla sabit sermaye yatırımlarına dayalı bir büyüme ya da üretim ve ihracat odaklı bir büyüme olmaması nedeniyle, 2003-14 arası dönemdeki ortalama %4,8'lik büyüme hızı istihdam oranında bir yükselme ya da işsizlik oranında bir azalma yaratamamıştır. TÜİK verilerine göre 2015 yılında işsizlik oranı %10'lara ulaşmıştır.

Bu dönemde IMF Programları gereği sağlanan sıkı bütçe politikaları, faiz dış bütçe fazlası yaratılması, devletin iç borçlanma gereğinin azalmasına, diğer yandan enflasyonda sağlanan hızlı düşüşe paralel olarak nominal faizlerde ciddi düşüşler görülmüştür. Bu durum devletin bütçe içinde giderek faize ödediği oranı düşürmüştür. Maliye politikasında eli güçlenen hükümet, kamu harcamalarını daha rahat yapabilir hale gelmiş, sosyal harcamalarda artışlar sağlanmıştır.

Ancak bu dönemde bir avantaj olarak değerlendirilen likidite bolluğu uzun dönemde ulusal paranın aşırı değerlenmesini sağlayarak, bir dezavantaja dönüşmüş olup, Cari Açık/GSYİH oranlarının yükselmesine, toplam dış borcun artmasına neden olmuştur. 1980 sonrasında en yüksek Cari Açık/GSYİH oranları 2002-2015 döneminde yaşanmıştır. TCMB verilerine göre 2003 yılında Cari Açık/GSYİH oranı %2,46 iken, küresel finans krizinin Türkiye Ekonomisi'ni ciddi etkilediği 2009 yılına kadar artmış, 2011 yılında ise %9,7 oranıyla rekor kırmıştır. 2003-2015 yıllarının ortalaması ise %5,5'tir. Uzun yıllar yüksek cari açık yaşanması doğal olarak dış borç stoğunun artmasına neden olmuştur. 2002 yılında 129,5 milyar ABD Doları olan brüt dış borç stoku, aradan geçen 13 yıl sonra %213,3 oranında artarak 405,9 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır.

2002-2015 dönemi için politik iktisat bağlamında şöyle bir genel değerlendirme yapılabilir:

On üç yıllık dönem her ne kadar tek parti iktidarı olsa da izlenen politikalar açısından homojen bir özellik taşımamaktadır. 2009 küresel kriz sonrası yıllar özellikle son dört yıl içinde yaşanan gelişmeler, 2002 sonrası yıllarla

¹⁴ 2007'de ABD'de başlayıp 2009'da Türkiye'yi de çok ciddi etkilemiş olan küresel krizin yansımalarına ilişkin ayrıntılı okuma için bakınız (BSB, 2011).

karşılaştırıldığında çok ciddi farklılıklar göstermektedir. Dönemin başlarında AB'nin siyasi ve ekonomik kriterleri çapa olarak alınıp, AB'ye tam üyelik hedefine odaklanılırken ve bu konuda da önemli mesafeler de alınmışken, ülkedeki demokratikleşmeye yönelik pek çok atılan adımlar ulusal- uluslararası platformlarda övgüyle karşılanırken, 2009 sonrasında ekonomik sistemi çerçeveleyen sosyo-politik atmosfer ciddi biçimde değişmiş, tüketici ve üretici/yatırımcı güven endeksleri hızla kötüye gitmiştir.

Bu olumsuz politik atmosferden ekonomideki pek çok gösterge de olumsuz etkilenmektedir. Bunların başında döviz kuru, enflasyon ve faiz oranları gelmektedir. Her üç değişkende de yükseliş eğilimi görülmektedir. Son yıllarda hep yıllık %5 enflasyon hedeflenmesine rağmen, gerçekleşen enflasyon neredeyse iki katına çıkmıştır. İşsizlik oranları, özellikle 18-24 yaş grubunu kapsayan gençler arasında %20 düzeyine çıkmıştır. Ortadoğu'da oluşan savaş ortamının içine Türkiye'nin de sürüklenme tehlikesi -ki böyle bir tehlike ne yazık ki var- ya da Çin'den gelecek bir kriz haberi, çok ciddi bir sermaye çıkışını tetiklemesi sonucu ciddi bir ekonomik kriz riski yaratmaktadır. Oluşan bu kaotik ve tehlikeli gidişe karşı son zamanlarda bazı büyük sermaye örgütlerinden ve Başta Avrupa Birliği¹⁵ olmak üzere, etkili dış çevrelerden uyarılar ve yüksek perdeden eleştiriler gelmeye başlamıştır.

2002-2015 Dönemine Ait Bulgular

1980 sonrası reel asgari ücretteki en büyük düşüşler 2001 kriz döneminde gerçekleşmiştir. 1999-2001 arasında reel asgari ücretteki azalma sonucunda endeks değeri 1989 düzeyinin de altına düşmüştür (Tablo 1). Krizdeki akut dönemin sona ermesiyle birlikte 2002'de uygulanmaya başlanan "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" ile Dünya Bankası destekli "Sosyal Riskleri Azaltma" projeleri kapsamında uygulanan rehabilitasyon çalışmaları başlatılmış olup, bu bağlamda yüksek oranlı nominal artışlar, enflasyondaki hızlı düşüşlerle birleşince reel asgari ücrette önemli reel artışlar yaşanmıştır. 2002-2005 arasında asgari ücrette yaklaşık %135'lik reel artışlar gerçekleşmiş olmasına rağmen, yüksek oranlı artışların 2005 sonrasında da devam ettirilmemesi nedeniyle, 1993 ve 1999 yılında yakalanmış olan reel asgari ücret endeksi, GSYİH endeksi düzeyine günümüze kadar hiçbir şekilde ulaşamamış olup, aradaki mesafe 2009 yılı hariç hep açılmıştır(Grafik 1).

Dönem başına göre dönem sonundaki endeks değeri açısından bakıldığında; reel GSYİH'da %73,8'lik, reel asgari ücrette ise %189'luk bir artış görülmektedir. Bu dönemdeki yıllık ortalama artış ise sırasıyla %4,9 ve %7,5 olarak hesaplanmıştır(Tablo 3).

¹⁵Özellikle Avrupa Birliği'nin 2015 yılı Türkiye İlerleme Raporunda demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına ilişkin önemli uyarı ve eleştiriler yer almaktadır. AB Bakanlığı(2016).

Aynı değişkenler ABD Doları cinsinden değerlendirildiğinde ise; GSYİH dönem başından dönem sonuna kadar %244 artarken, asgari ücret %471,9’luk bir artış göstermiştir. Dönemin yıllık ortalama artışları da ABD Doları bazında TL’ye göre yüksek seyretmiştir. Bu değerler sırasıyla %12,2 ve %15,9 olmuştur (Tablo 4). TL’ye göre ABD Doları cinsinden her iki değişkende görülen yüksek artışlara uluslararası ekonomik koşulların da önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Zira, 2002-2014 yılları arasında küresel piyasalarda görülen likidite fazlasının, özellikle 2009 krizinin etkisini azaltmak amacıyla ABD Merkez Bankası (FED), Avrupa Merkez Bankası ve Japonya Merkez Bankası tarafından yapılan parasal genişlemeler sonucu oluşan fonların, Türkiye’nin de içinde yer aldığı “gelişmekte olan piyasalar” a spekulatif kazançlar elde etmek amacıyla “sıcak para” olarak sermaye girişlerinin artması, TL’de aşırı değerlenmeye yol açmış, bu durum TL bazında GSYİH ve asgari ücretin ABD Doları cinsinden nispeten yüksek seyretmesine yol açmıştır. Kur artışlarının hızlandığı dönemlerde de tersi geçerli olmaktadır.

Tablo 6: 2002-2014 Dönemi Reel Asgari Ücret ve GSYİH Büyüme Hızı(%)

	Reel Net Asgari Ücret %Değişim (GSYİH Def. Bazlı)	Büyüme Hızı(1998 Bazlı %)
2002	-31,3	6,2
2003	74,9	5,3
2004	22,3	9,4
2005	9,8	8,4
2006	-4,7	6,9
2007	1,7	4,7
2008	7,0	0,7
2009	3,5	-4,8
2010	3,6	9,2
2011	1,0	8,8
2012	4,6	2,1
2013	3,1	4,2
2014	1,8	3,0
2015	4,4	4,0

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, Türkiye’nin 1980 sonrası politik iktisadı bağlamında asgari ücretin analizi yapılmıştır. Üç döneme ayrılarak yapılan incelemede, her dönemin kendi

sosyo-ekonomik ve politik koşulları içinde reel asgari ücretin gelişimi, reel GSYİH ile karşılaştırılmıştır.

Alt dönemlere TL açısından bakıldığında; reel asgari ücretteki artış 1980-89 arasında 1,2 kat, 1990-2001 arasında 1,3 kat ve 2002-2015 arasında 3 kat olmuştur. Reel GSYİH'daki artışlar ise bu alt dönemlerde sırasıyla; 1,5 kat, 1,4 kat ve 1,8 kattır. Görüldüğü gibi asgari ücrette en düşük artış 1980-1989 arasında gerçekleşirken, diğer dönemlere göre nispeten daha yüksek artışlar 2003-2015 döneminde gerçekleşmiştir.

Alt dönemlere ABD Doları açısından bakıldığında; reel asgari ücretteki artış 1980-89 arasında 1,2 kat, 1990-2001 arasında 1,2 kat ve 2002-2015 arasında 5,2 kat olmuştur. Reel GSYİH'daki artışlar ise bu alt dönemlerde sırasıyla; 1,6 kat, 1,3 kat ve 3,1 kattır.

Son otuz beş yıla bir bütün olarak bakıldığında, reel asgari ücret dönem başından dönem sonuna TL bazında 3,5 kat artarken, reel GSYİH 4,3 kat artmıştır. ABD Doları bazında ise asgari ücret 8,8 kat artarken, GSYİH 11 kat artmıştır. Gerek TL, gerekse ABD Doları bazında Neo-liberal dönemde GSYİH artışlarının asgari ücret artışlarının üzerinde seyrettiği sonucuna varılabilir. Yıllık ortalama artış açısından bakıldığında, reel asgari ücret %3,9 olurken, reel GSYİH %4,2 olmuştur.

DİSK-AR'ın, 1978-2011 arasındaki 33 yıllık süreyi kapsayan ve endeksleme metodu kullanılarak yapılan analizinde, reel net asgari ücretteki artış ile reel GSYİH arasındaki artış arasındaki farkın asgari ücret aleyhine ciddi bir şekilde arttığı saptanmıştır(DİSK-AR, 2012). Görüldüğü gibi, asgari ücret gelirleriyle geçimini sağlamaya çalışan emekçilerin, bu süreçte ülkedeki reel büyüme patikasının altında kalan gelirleriyle nisbi olarak yoksullaştıkları görülmektedir. Dolayısıyla, Neo-liberal dönemde emek gelirlerinin nisbi olarak gerilediği varsayımı bu çalışmalarla da doğrulanmaktadır.

2016 yılına ilişkin büyüme hızı %4, enflasyon oranının %10 olacağı varsayımı altında yaptığımız hesaplama sonucunda, reel asgari ücret düzeyi ile reel GSYİH arasındaki açıklığın kapanabilmesi için, net 1415 TL ve brüt 1800 TL olması gerekmektedir. 1 Ocak 2016 tarihinden geçerli olmak üzere brüt asgari ücret 1647 TL'ye net asgari ücret ise 1300 TL'ye çıkarılmıştır. Dolayısıyla aylık bazda brüt ücrette 153 TL'lik, net ücrette 115 TL'lik bir açık oluşmuştur. Asgari ücretteki bu artış işveren camiası tarafından tepkiyle karşılanmış olup, Hükümet asgari ücretli için işveren tarafından ödenmesi gereken bazı kesintileri devletin üstlenmesine yönelik uygulamaları yürürlüğe koymuş olmasına rağmen, bazı işyerlerinde asgari ücretin eksik ödendiğine ilişkin pek çok şikayetin basında yer almasını dönemin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı da doğrulamıştır.

22/5/2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu'nun 39 uncu maddesine dayanılarak hazırlanan Asgari Ücret Yönetmeliği asgari ücreti; "İşçilere normal bir çalışma günü karşılığı ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücreti" olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla, işçinin ailesi ile birlikte tüm

zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde, insan onuruna yakışan bir düzeyde tespit edilmesi için; Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nda işçilerin ağırlığı artırılarak demokratikleştirilmeli, emek örgütlerinin katılımı konusundaki sınırlandırmalar kaldırılmalıdır. Asgari ücret gelir dağılımını düzeltici yönde belirlenmeli ve ekonomik büyümeden pay almalıdır(DİSK-AR, 2012).

Bu bağlamda; öncelikle asgari ücretin altında kaçak işçi çalıştırma kesinlikle önlenmelidir. Geçmişte olduğu gibi reel GSYİH'daki artışlarla reel asgari ücret arasındaki makasın açılmaması için; TÜİK tarafından her üç ayda bir yayınlanan büyüme hızına, üç aylık enflasyon farkı da eklenerek brüt asgari ücret ayarlamaları yapılmalıdır. Asgari ücretten kesilen vergiler ya tamamen kaldırılmalı, ya da en alt düzeye indirilmelidir. Büyümenin yeniden sağlıklı bir zemine oturması için yapılması gereken yapısal değişiklikler hayata geçirilirse, olumlu bir yatırım atmosferi oluşturulabilirse, reel sektörü, üretimi ve yatırımları arttıracak önlemler alınır, araştırma-geliştirmeye dayalı eğitimin niteliğini arttıracak önlemler alınır, ciddi bir istihdam yaratılacağı için işsizlik oranları da düşecektir. Dolayısıyla gerek ekonomideki yapısal dönüşümü sağlayacak önlemler ve gerekse asgari ücretlinin gelirini endeksleme yöntemiyle reel olarak koruyacak yukarıda önerilen yöntemin uygulaması sonucunda, OECD içinde gelir dağılımı bakımından en kötü sıralarda bulunan Türkiye, önümüzdeki birkaç yıl sonra, alınacak diğer sosyal politika önlemleriyle gelir dağılımında önemli düzeltmeler yapabilir.

KAYNAKÇA:

- AB Bakanlığı (2016) “2015 Yılı Türkiye Raporu” **Avrupa Komisyonu**. Brüksel, 10.11.2015
http://www.ab.gov.tr/files/000files/2015/11/2015_turkiye_raporu.pdf
(12.02.2016)
- Amin, S. (1997) **Capitalism in the age of globalization**. London: ZedBooks
- Ar, K.N. (2007) “Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Ücretlerin Gelişimi”. **Kamu-İş**. Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası. Başbakanlık Basımevi. Ankara 2007.
- Berksoy, T. (1995) “Türkiye Ekonomisinde Değişim ve Kriz 24 Ocak 1980’den 5 Nisan 1994’e”. **Petrol-İş 93-94 Yıllığı** içinde. Yayın No:36. İstanbul 1995.
- Boratav, K. (2015) **Türkiye İktisat Tarihi(1908-2009)**. İmge Kitabevi. 21. Baskı.
- BSB, (2011) **Derinleşen Küresel Kriz ve Türkiye’ye Yansımaları: Ücretli Emek ve Sermaye**. E.Yeldan ve E.Voyvoda(der.). Bağımsız Sosyal Bilimciler. Yordam Kitap. İstanbul.
- BUMKO (2016) “Asgari Ücret” **T.C. Maliye Bakanlığı, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü**.<http://www.bumko.gov.tr/TR,909/maas-istatistikleri-verileri.html> (20.01.2016)
- DİSK-AR (2012) “Asgari Ücret ve Ekonomik Büyüme Raporu”. **Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu**. <http://sendika9.org/2012/12/askari-ucret-ve-ekonomik-buyume-raporu-disk-ar/> (20.02.2016)
- Duman, A. ve Duman, A.(2016) “Türkiye’de Sendikal Üyelüğünün Kamu ve Özel Sektördeki Ücretler Üzerindeki Etkileri”. **Çalışma ve Toplum**. 2016/1(48):11-30.
- Dumenil, G. ve Levy, D. (2008) “Neolibare (Karşı) Devrim”, A. S. Filho ve D. Johnston (der.). **Neoliberalizm- Muhafir Bir Seçki**. İstanbul:Yordam Kitap. (34-35).
- Dumenil, G. ve Levy, D. (2011) **The Crisis of Neoliberalism**. USA: Harvard University Press.
- Ekzen, N. (2009) **Türkiye Kısa İktisat Tarihi-1946’dan 2008’e**. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Foster J. B. (2008) **Kapitalizmin Malileşmesi ve Kriz**. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Freeman, A. (2007) “Ulusların Eşitsizliği”, A. Freeman ve B. Kagarlitsky (der.). **Küreselleşmenin Krizi**. İstanbul: Yordam Kitap.
- Hirst, P. ve Thompson, G. (2007) **Küreselleşme Sorgulanıyor**. Çev: Ç. Erdem ve E. Yücel, Ankara: Dost.
- Harvey, D. (2008) **Yeni Emperyalizm**. Çev: Hür Güldü, İstanbul: Everest.
- Kargı, B. (2013) “Ücret Yapışkanlığı Hipotezi’nin Test Edilmesi: Türkiye’de Asgari Ücret Ve Büyüme Üzerine Zaman Serileri Analizi (2005-2012)” **Çalışma ve Toplum** 2013/3(37) :183-210.

- Kazgan, G. (1988) **Ekonomide Dışa Açık Büyüme**. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1988.
- Kazgan, G. (2006) **Tanzimat'tan 21.Yüzyıla Türkiye Ekonomisi**. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 3. Baskı
- Kepenek, Y.,Yentürk, N. (2000) **Türkiye Ekonomisi**. Remzi Kitabevi, İstanbul
- Kırmızıaltın, E. (2012) **1980 Sonrası Türkiye Ekonomisi-Türkiye'nin Neoliberal Dönüşümüne IMF ve Dünya Bankası'nın Etkisi**. Özgür Üniversite Kitaplığı: 97, Ankara: Maki Basın Yayın.
- Koç, A.C. (2013a) " Kavramsal Bağlamda Kapitalizmin Finansallaşması Sorunsalı" **Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. Sayı:2 (23-42)
- Koç, A.C. (2013b) "Dünyada Finansallaşma Süreci ve Türkiye Deneyimi". **Yayınlanmamış Doktora Tezi**. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana, 2013.
- Koç, A.C. (2015a) "Küresel Kapitalizmin Finansallaşmasına Türkiye Ekonomisinin Eklemlenme Süreci (1980-2012)" H.Mihçı (der.). **Finansallaşma, Devlet ve Politik İktisat**. (115-147). NotaBene Yayınları. Ankara.
- Koç, A.C. (2015b) "1980 Sonrası Türkiye Ekonomisinin Politik İktisadi" **Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. Sayı:3 (145-168)
- Kotz, M. D. (2008) **Neoliberalism and Financialization, Department of Economics**. University of Massachusetts Amherst: USA.
- Kozanoğlu, H. vd. (2008) **Neoliberalizmin Gerçek 100'ü**. İstanbul: İletişim.
- Marglin, S. A. (1991) "Lessons of the Golden Age: An overview", Marglin, S.A. ve Schor, J.B. (Eds.).**The Golden Age of Capitalism**. New York: Clarendon Press/Oxford.
- Mütevellioglu, N., ve Işık, S., (2009) Türkiye emek piyasasında Neoliberal dönüşüm. (N. Mütevellioglu, S. Sönmez, ed.). Küreselleşme, Kriz ve Türkiye'de Neoliberal Dönüşüm, içinde. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- ÖİB(2016) "Yıllar İtibariyle Özelleştirme İşlemleri" **T.C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı**.
http://www.oib.gov.tr/program/uygulamalar/villara_gore.htm (20.01.2016)
- Özmcür, S. (1996) **Türkiye'de Gelir Dağılımı, Vergi Yükü ve Makroekonomik Göstergeler**. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- Savran, S. (2008) **Kod Adı Küreselleşme-21. Yüzyılda Emperyalizm**. İstanbul: Yordam Kitap.
- Subaşat, T. (2013a) "AKP'nin Ekonomik Başarı Miti". **İktisat ve Toplum Dergisi**.Sayı:33-34: 35-45.
- Subaşat, T. (2013b) "AKP'nin Ekonomik Başarı Miti 2- Dış Ticaret". **İktisat ve Toplum Dergisi**.Sayı: 35: 105-112.
- Subaşat, T. (2013c) "AKP'nin Ekonomik Başarı Miti 3 – Cari Açık ve Dış Borç". **İktisat ve Toplum Dergisi**. Sayı: 36: 45-58.

- Şafak, C. (2006) “Türkiye’de İşçi Ücretlerinin Seyri (1980-2005)”. **Sendika.org**. <http://sendika9.org/2006/07/turkiyede-isci-ucetlerinin-seyri-1980-2005-can-safak/>. (21.02.2016)
- TCMB, 2016) “ABD Doları Yıllık Döviz Satış Kuru “. **Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası**. <http://evds.tcmb.gov.tr/> (20.01.2016)
- TUIK(2016) **Türkiye İstatistik Kurumu**. <http://www.tuik.gov.tr> (20.01.2016)
- Yeldan E. (2013) **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi -Bölüşüm, Birikim, Büyüme**. İstanbul: İletişim Yayınları. 17.Baskı.